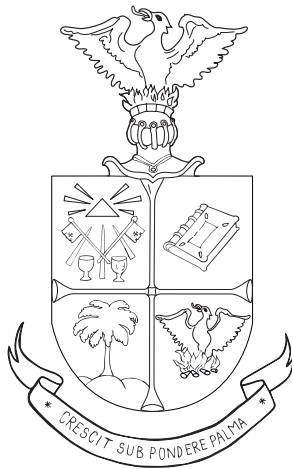

DE IURIS PERITORUM MERITIS 19.

65

STUDIA IN HONOREM
ÉVA JAKAB

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Patrocinium Kiadó

Budapest, 2023

Szerkesztette:

Boóc Ádám - Pókecz Kovács Attila

© Szerzők, 2023

ISSN 1789-0896

ISBN 978-615-5961-97-7

Kiadja

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó: Prof. Dr. Miskolczi-Bodnár Péter dékán

Patrocinium Kiadó

Felelős kiadó: Hegedűs Botond László ügyvezető

TARTALOMJEGYZÉK

DÉKÁNI KÖSZÖNTŐ	11
DET TIBI DEUS MULTOS ANNOS!	13
PÓKECZ KOVÁCS ATTILA Jakab Éva, a római jogász	15
ÁRKOSY LILLA Leíró jellegű megjelölések az ókori kereskedelmi forgalomban és napjainkban ...	23
BAJÁNHÁZY ISTVÁN A joggal való visszaélés a néptribunusi tevékenység kapcsán	31
BIRKÁS ANTAL Szegénység, gazdagság, hivatásetika és korrupció	39
BOÓC ÁDÁM Theoretische Überlegungen im Zuge der Aufhebung von internationalen Handelsschiedssprüchen	49
CZINE ÁGNES Pál Apostol letartóztatásától a letartóztatás alkotmányos garanciáig	59
CSERVÁK CSABA A hatalommegosztás gyökerei az ókorban és a jogtörténetben	71
CSOKNYA TÜNDE ÉVA Gondolatok a római precarium szerződési jogban betöltött szerepéről	79
DELI GERGELY Gondolatmorzsák az ítélkezés örök problémáiról	87
DOMOKOS ANDREA Az EU áldozatjogi és gyermekjogi stratégiájáról	97
EL BEHEIRI NADJA Egy felszabadított rabszolga érvényesíti jogait	107

ERDŐDY JÁNOS	
A drusilla-per és a lex Laetoria kapcsolata	115
FÁBIÁN FERENC	
Az Alkotmánybíróság, a Kúria és a nováció	125
FÖLDI ANDRÁS	
Remarks on the conceptual history of the constitution ('constitutio')	137
GEDEON MAGDOLNA	
A bányaregálé római jogi gyökerei?	145
GIOVANNINI MÁTÉ	
A negotiorum gestor veszélyviselési kötelezettségének kérdése 'novum negotium, quod non sit solitus absens facere' esetén	153
HAMZA GÁBOR	
Geschichte und Entwicklung der Doktrin und der Kodifikation des Privatrechts (Zivilrechts und Handelsrechts) in Belgien	159
HOMICSKÓ ÁRPÁD OLIVÉR	
A gyermeket nevelő szülők védelme és támogatása a hatályos magyar szociális jogi szabályozásban	167
JUSZTINGER JÁNOS	
Válságjogi intézmények az antik római adásvételnél	175
KIRÁLY LILLA – PAPP ESZTER	
Határon átnyúló bírósági végrehajtás az EU-ban a kölcsönös bizalom elve alapján	183
KUN ATTILA SÁNDOR	
„A munkaügyi bírságon túl”, avagy a munkajogi jogsértések másodlagos szankciója: a rendezett munkaügyi kapcsolatok követelménye	195
MISKOLCZI BODNÁR PÉTER	
Eltérést nem engedő normák a Római jog szerződésekre vonatkozó szabályaiban	203
MÓRÉ SÁNDOR	
A civil társadalom fogalmának néhány aspektusa	219

NAGY PÉTER	
A magyar házassági törvény az Osztrák-Magyar Monarchia utódállamaiban	227
POZSONYI NORBERT	
Vadatur hic me. Kísérlet a Plaut. Per. 289 jogi értelmezésére	235
PÓKECZ KOVÁCS ATTILA	
A praepositus sacri cubiculi tisztsége a dominátus korában (4-5. sz.)	243
P. SZABÓ BÉLA	
A számkivetett jogtudós	251
SÁNDOR ISTVÁN	
Észrevételek az alapítványok kialakulásához	261
SÁRY PÁL	
Határozott idejű büntetések a principátus kori Rómában	269
SZABÓ ZSOLT	
A kormányzás és hatalommegosztás kérdései Kálvin Institutiojában	279
SIKLÓSI IVÁN	
Zur Problematik der 'θεοῦ βία'	285
SZUCHY RÓBERT	
Az energiajog fogalma és dogmatikai elhelyezése	295
TÓTH J. ZOLTÁN	
A halálbüntetés kérdése az ókori görög gondolkodásban	307
TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ	
A kereszténység és az európai alkotmányok	319
UDVARY SÁNDOR	
Notice and its due process considerations unde the Fed. Rules of Civ. Proc.	327
ÚJVÁRI EMESE	
A haszonélvező jogai és kötelezettségei a mezőgazdasági ingatlanhoz tartozó fák, illetve erdő vonatkozásában a római jogban	335

A HASZONÉLVEZŐ JOGAI ÉS KÖTELEZETTSÉGEI A MEZŐGAZDASÁGI INGATLANHOZ TARTOZÓ FÁK, ILLETVE ERDŐ VONATKOZÁSÁBAN A RÓMAI JOGBAN

Az Ünnepelet, Jakab Éva professzor asszony, amellet, hogy nemzetközileg elismert, nagy tekintélyű romanista, a következő generációk sorsát, szakmai fejlődését is szíven viseli, így – számos kötelezettsége ellenére – arra is megtalálja a módot és az időt, hogy tanácsot adjon, ill. irányt mutasson a fiatalabb kollégák számára. Magam is több alkalommal kaptam tőle értékes szakmai és emberi támogatást, amiért nagy hálával tartozom. Az ő hatására kezdtem el az állami- és magánerdők, ill. fák védelmének római jogi szabályozásával foglalkozni, mely kutatásom során több olyan érdekes jogesettel is találkoztam, amelyek azzal a kérdéssel foglalkoztak, hogy a haszonélvező milyen mértékben és módon használhatja, ill. gyümölcsöztetheti a haszonélvezet tárgyát képező ingatlanon álló fákat, ill. az ahhoz tartozó erdőket. Az Ünnepelet tiszteletére készült alábbi tanulmány ez utóbbi kérdés vizsgálatára fókuszál, a vonatkozó források bemutatása és elemzése révén.

1. A magánerdők szerepe, erdőgazdálkodás a római mezőgazdasági telkeken

A fák és az erdők fontosságát a rómaiak is hamar felismerték, még ha azok klíma- és talajvédelemben betöltött alapvető szerepéről nem is rendelkeztek olyan széles körű ismeretekkel, mint a modern társadalmak.

Az erdőknek amellet, hogy fontos nyersanyagot szolgáltattak az építkezésekhez, hajóépítéshez, iparhoz és a fűtéshez, a mezőgazdaság szempontjából is nagy jelentőségük volt. Az erdőkből származó gallyakat, ágakat például a szőlőkben,¹ vagy a ház körüli munkálatok során is sokrétűen fel tudták használni, a tölgyerdők pedig a sertésstenyésztésben játszottak fontos szerepet.²

A római mezőgazdasági kézikönyvekből (Cato, Varro, Columella)³ kiderül, hogy a *villák*, alapfelszereléséhez jellemzően kisebb erdők, ill. faültetvények is hozzátartoztak, amelyek különböző típusúak lehettek.⁴ Megkülönböztethetjük egymástól az *abrustát*

1 A szőlőkről, a szüretelésről, a borkészítésről és boreladásról lásd különösen: JAKAB ÉVA: *Borvetél és kockázat. Jogtudomány és jogélet a Római Birodalomban*, Budapest, 2011.

2 Vö. MARÓTI Egon: *Silva caedua. Antik Tanulmányok*, 1972, 19, 175–182., 179.; THOMMEN, Lukas: *An Environmental History of Ancient Greece an Rome*. Cambridge, 2012, 86.

3 Colum. 1,2,3; Varro *rust.*1,6; 1,6,5; 1,7,9; Cato *agr.* 1,2–7.

4 D.32,93,4.

(mely gyümölcsfákat jelent), a *silva caeduat*⁵ és a *silva glandariát* (mely a sertésnek szolgáló takarmány biztosítására szolgált).⁶

A mezőgazdasági telkekkel kapcsolatos ‚fakitermelés’ egyrészt a saját szükségletek kielégítését szolgálta a tűzifa és az építkezéshez használandó fa, ill. a szőlőkben szükséges karók vonatkozásában, másrészt – csekélyebb mértékben – a faanyag értékesítését is célozhatta.⁷

2. A haszonélvező jogai és kötelezettségei a mezőgazdasági ingatlanhoz tartozó fák és erdők vonatkozásában

2.1. Az erdők és fás területek haszonélvezete kapcsán felmerülő kérdések

Gyakran előfordulhatott, hogy egy mezőgazdasági ingatlan (*villa*) haszonélvezet tárgyát képezte. Kérdés, hogy ebben az esetben a haszonélvező milyen módon és mértékben használhatta, ill. gyümölcsöztethette az ingatlanhoz tartozó fákat, ill. erdőterületeket. Ezzel a kérdéssel több forrás is foglalkozik, olykor azonban nem teljesen egyértelmű, hogy az egyes források szerint pontosan milyen jogai is voltak a haszonélvezőnek az ingatlanhoz tartozó fák vonatkozásában. Így például az alábbi három fragmentum is ellentmondani látszik:

D.7,1,10

Pomponius 5 ad sab.

Ex silva caedua pedamenta et ramos ex arbore usufructuarium sumpturum: ex non caedua in vineam sumpturum, dum ne fundum deterioorem faciat.

A Pomponius *fragmentum* arról szól, hogy a *silva caeduá*ból a haszonélvező karókat és faágakat (gallyakat) szedhet magának. Ha nem *silva caeduá*ról van szó, akkor a szőlőhegy számára veheti el ezeket, amennyiben nem rontja a telek állagát.

D.7,1,11

Paulus 2 epit. alf. Dig.

Sed si grandes arbores essent, non posse eas caedere.

5 A *silva caedua* jelentéséről részletesen lásd később.

6 NENNINGER, Marcus: *Die Römer und die Wald: Untersuchungen zum Umgang mit einem Naturraum am Beispiel der römischen Nordwestprovinzen*, Stuttgart, 2001, 46–47.; ERNSTBERGER, Nico: *Untersuchungen zur Infrastruktur Roms in der Kaiserzeit*, Universität Regensburg, 2005, 92–93. A mezőgazdasági ingatlanokat érintő erdősítesí tendenciákról ld. MARÓTI, E[gon]: Zur Frage der Warenproduktion in Catos de agricultura, *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*, 1963, 11, 223–224.

7 Cato *agr.*7,1; NENNINGER i. m. 45–46.; ERNSTBERGER i. m. 92–93.

Paulus azt írja, hogy ha azonban nagy fákról van szó, azokat nem vághatja ki.

E szöveghelyek arra engednek következtetni, hogy a haszonélvező, még ha egy *silva caeduáról* volt is szó, magukat a fákat nem vághatta ki – legalábbis a nagy fákat semmiképpen sem –, hanem alapvetően be kellett érnie a gallyakkal, karóknak szolgáló faágakkal. Kérdés, hogy ez valóban így volt-e.

Bár kétségtelen, hogy a fák említett részei is hasznosíthatóak voltak a ház körül vagy a gazdaságban, egy erdő haszonélvezete esetén, ha a haszonélvező egyáltalán nem vágathatott volna ki fákat, viszonylag kevés haszna származott volna a haszonélvezetből.⁸

Ez utóbbi feltételezést – vagyis hogy (bizonyos esetekben) a haszonélvezőt megillette a fák kivágásának joga is – látszik alátámasztani az alábbi szöveghely is:

D.7,8,22pr.

Pomponius 5 ad q. muc.

Divus Hadrianus, cum quibusdam usus silvae legatus esset, statuit fructum quoque eis legatum videri, quia nisi liceret legatariis caedere silvam et vendere, quemadmodum usufructuariis licet, nihil habituri essent ex eo legato.

Pomponius azt írja, hogy az isteni Hadrianus császár döntése szerint, ha több személyre hagyományozzák egy erdő használati jogát (*usus*), az erdő gyümölcsötetése is hagyományozottnak tekintendő, mert ha a hagyományosoknak nem lenne megengedett fát vágni, vagy eladni, akként, ahogyan az a haszonélvezőnek megengedett, akkor semmit sem kapnának a hagyományból eredően.

Ezen (és a későbbiekben vizsgálandó további) szöghelyek kapcsán tehát az alábbi kérdések merülnek fel: Megillette-e a haszonélvezőt a fák kivágásának joga? Ha igen, volt-e valamilyen korlátozás a kivágható fák jellege tekintetében? Milyen mértékben élhetett ezzel a joggal? Eladhatta-e a kivágott fákat?

2.2. A haszonélvezet általános elvei

E kérdések megválaszolásához érdemes megvizsgálunk a haszonélvezet, mint idegen dologbeli jog lényegét, az abból fakadó jogokat és kötelezettségeket:⁹

---

8 VÖ. DI BÉRENGER, A.: *Dell' antica storia e giurisprudenza forestale in Italia. Trieste-Venezia*, 1859-1863, 158.

9 A haszonélvezetről lásd: KASER, Max: *Das römische Privatrecht I.* München, 1971², 447–454.; MOLNÁR Imre – JAKAB Éva: *Római jog.* Szeged, 2015⁷, 226–227.; FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei.* Budapest, 2018²², 362–363.; BENEDEK Ferenc – PÓKECZ KOVÁCS Attila: *Római magánjog.* Budapest, 2020, 234–235.; BESSENYŐ András: *Római magánjog.* Budapest – Pécs, 2003, 366–370.; SIKLÓSI Iván: *Római magánjog I.* Budapest, 2021, 922–937.

D.7,1,1

Paulus 3 ad vitell.

Usus fructus est ius alienis rebus utendi fruendi salva rerum substantia.

Paulus a haszonélvezetet olyan jogként definiálja, amely alapján valaki egy idegen dolgot használhat és gyümölcsöztethet, a dolog állagát megőrizve.¹⁰

Utóbbira vonatkozóan a haszonélvezőnek általában *cautiós* ígéretet kellett tennie a haszonélvezet megkezdésekor, ahogy arról Ulpianus tudósít:¹¹

D.7,9,1pr.

Ulpianus 79 ad ed.

Si cuius rei usus fructus legatus sit, aequissimum praetori visum est de utroque legatarium cavere: et usurum se boni viri arbitrato et, cum usus fructus ad eum pertinere desinet, restitutum quod inde exstabit.

Ulpianus azt írja, hogy ha valakire egy dolog haszonélvezetét hagyományozták, akkor a *praetor* indokoltnak gondolja, hogy a hagyományos két dologért biztosítékot nyújtson: egyrészt, hogy a dolgot jó gazdaként fogja használni, másrészt pedig, hogy a haszonélvezet megszűnésekor visszaadja, ami még megvan a dologból.

Láthatjuk tehát, hogy a haszonélvező csak a dolog állagának megőrzése mellett (*salva rerum substantia*) és a jó gazda gondosságával eljárva (*arbitrato boni viri*) használhatja és gyümölcsöztetheti a haszonélvezet tárgyát. Vagyis gondoskodnia kell arról, hogy a dolog a használat során az értékét és az állagát megőrizze.¹²

Láthatjuk azt is, hogy haszonélvező jogai közt szerepel a dolog használata mellett annak gyümölcsöztetése is. Ez abban az esetben okoz kevesebb jogi problémát, ha olyan természetes gyümölcsökről van szó, amelyek egy termő dologból időszakonként visszatérően, emberi beavatkozás nélkül keletkező természetes szaporulatnak számítanak.¹³ Egy gyümölcsfa esetében például a haszonélvező (a maga számára és eladásra is) szedheti annak a gyümölcsseit. Ha viszont egy erdő képezi a haszonélvezet tárgyát, már nem olyan egyértelmű a helyzet, mert az erdő fái bizonyos mértékben az erdő gyümölcsének minősülnek, ugyanakkor ezek az erdő állagához (tőkéjéhez) is tartoznak, így kitermelésük szükségszerűen az anyadolog sérelmével jár,¹⁴ vagyis kérdés, hogy kitermelhetők-e, s milyen mértékben?

10 Ld. még Inst. 2,4pr.; NENNINGER i. m. 53.

11 KASER i. m. 451.; FÖLDI – HAMZA i. m. 362–363.; BENEDEK – PÓKECZ KOVÁCS i. m. 234.; BESSENYŐ i. m. 367.

12 Vö. NENNINGER i. m. 53.; ERNSTBERGER i. m. 90–91.; FÖLDI – HAMZA i. m. 362–363.; BESSENYŐ i. m. 367–369.; SIKLÓSI i. m. 928–929.

13 Vö. ELVERS, Rudolf: *Römische Servitutenehre*. Marburg, 1856, 480–481., MOLNÁR – JAKAB i. m. 203.; FÖLDI – HAMZA i. m. 341.; BENEDEK – PÓKECZ KOVÁCS i. m. 199.; SIKLÓSI i. m. 808.

14 FÖLDI – HAMZA i. m. 341.; MOLNÁR – JAKAB i. m. 203.; SIKLÓSI i. m. 808.

2.3. Az erdők és fás területek hasznélvezetének konkrét szabályai – a fák kitermelhetősége

A döntő szempont ebben az esetben az erdő típusa, valamint a rendes gazdálkodás és az állagmegóvás kötelezettségének az erdők és fás területek sajátosságaihoz igazodó követelménye. Az erdő típusa szempontjából megkülönböztethetjük egymástól a *silva caeduat* és a *silva non caeduat*.

Hogy a *silva caedua* kifejezés mit is jelenthetett valójában, régóta vitatott kérdés a római jogtudományban. Ezzel kapcsolatosan általában kétféle álláspont áll egymással szemben.

Az egyik szerint a kifejezés „lombadó erdőt” takar, amely olyan alacsony növésű kiserdő, ill. cserjés, amit abból a célból telepítenek, hogy a fák lombját, hajtásait rendszeresen lenyessék az állatok számára, takarmány, ill. alom céljából.¹⁵

A másik álláspont szerint a *silva caedua* fakitermelés céljára szolgáló erdőt jelent. A modern irodalomban a *communis opinio* inkább az utóbbi jelentést tartja valószínűnek.¹⁶

Azonban a források alapján az utóbbi (kitermelhető) erdőnek is jellemzően két fajtáját szokták megkülönböztetni:¹⁷ szűkebb értelemben vett *silva caedua* olyan fákból áll, amelyeket ha kivágnak, egy idő múlva újra kihajtanak a gyökerükből:¹⁸

D.50,16,30pr.

Gaius 7 ad ed. provinc.

„*silva caedua*” est, ut quidam putant, quae in hoc habetur, ut caederetur. Servius eam esse, quae succisa rursus ex stirpibus aut radicibus renascitur.

Gaius azt írja, hogy a *silva caedua*, ahogy egyesek gondolják, olyan erdő, amely arra szolgál, hogy kivágják. Servius azt mondja, hogy ez olyan, hogy miután kivágták, a törzséből (tövéből) és a gyökeréből újra kinő.

A tágabb értelemben vett *silva caedua* pedig (a *communis opinio* szerint) minden olyan erdőt jelent, amely fakitermelésre szolgál.¹⁹

A *silva non caedua* pedig ezen értelmezés alapján minden olyan fás terület, amelynek nem a faanyag hasznosítása a rendeltetése. Például a gyümölcsfák, vagy egy liget, ill. fasor fái.²⁰

A rendes gazdálkodás követelménye kapcsán a D.7,9,1pr.-ben olvashattuk, hogy a hasznélvezőnek a dolog használata és gyümölcsöztetése során a jó gazda gondosságával kellett eljárnia (*arbitratu boni viri*).²¹

15 Vö. MARÓTI (1972) i. m. 175.

16 Lásd pl. BENEDEK – PÓKECZ KOVÁCS i. m. 199.

17 MARÓTI (1972) i. m. 175–181.

18 D.50,16,30pr. MARÓTI (1972) i. m. 181; ELVERS i. m. 482, VANGEROV, Karl Adolph: *Leitfaden für Pandekten-Vorlesungen*, 1. Bd, Marburg – Leipzig, 1845³, 672.; KASPEHRES: Vom Nießbrauche an Waldungen. *Archiv für die civilistische Praxis*, 1836, 90–92.

19 VANGEROV i. m. 671–672; KASPEHRES i. m. 87–88; Tölgyes erdő is lehetett *silva caedua*. Vö. D.8,1,8,2; Maróti (1972) i. m. 181.

20 VANGEROV i. m. 672–673; KASPEHRES i. m. 83–87.

21 Vö. NENNINGER i. m. 53.; ERNSTBERGER i. m. 90–91.

De pontosan mit is jelenthetett ez a követelmény? Bár egyértelműnek látszik, hogy bizonyos fák (bizonyos mértékű) kitermelése részét képezte a tulajdonosok gazdálkodásának,²² nehezen képzelhető el, hogy egy mezőgazdasági ingatlan tulajdonosának érdekében állt volna, hogy az ingatlan erdőállományának tiszta kizsákmányolása révén az ingatlan értékét folyamatosan csökkentse.²³ Vagyis a jó gazda figyelt arra, hogy az ingatlan megőrizze az értékét, s a haszonélvezőtől is azt várták el, hogy úgy járjon el, ahogy a tulajdonos jó gazdaként maga is eljárna.

2.3.1. A szűkebb értelemben vett *silva caedua*

A szűkebb értelemben vett *silva caedua* erdők területén (amelyek esetében a fák újra kinőnek maguktól) a haszonélvező időről-időre kivághatott fákat.

Ugyanakkor az ismét csak vitatott, hogy ezt milyen módon tehetette. A vitára az alábbi Paulus-fragmentum szolgáltat okot:

D.7,1,48,1

Paulus 9 ad plaut.

Silvam caeduam, etiamsi intempestive caesa sit, in fructu esse constat, sicut olea immatura lecta, item faenum immaturum caesum in fructu est.

A szöveghely szerint a kivágott fa, még ha nem megfelelő időben is történt a kivágása, elismert módon a gyümölcsök körébe tartozik, ahogy az éretlenül leszüretelt olajbogyó vagy a túlságosan korán lekaszált fű is.²⁴

Abban jellemzően egyetértenek a szerzők, hogy ez a jogeset a szűkebb értelemben vett *silva caeduára* vonatkozhat. Egyesek azt a következtetést vonják le belőle, hogy az ilyen típusú erdő fáit szabadon, a rendes gazdálkodás követelményeinek (pl. az időszerűség) kötöttsége nélkül is kivághatta a haszonélvező.²⁵

Mások szerint azonban nem szabad azt feltételezni, hogy a haszonélvező ezt bármikor, és a rendes gazdálkodás követelményeire tekintet nélkül megtehetette. A jogtudós ugyanis csupán arról foglal állást, hogy az idő előtt kivágott fa is a haszonélvezőt illeti, az azonban már egy másik kérdés, hogy ha az idő előtti vágással kárt okozott a tulajdonosnak, akkor ezt meg kell térítenie.²⁶

22 A források tanúsága szerint egy *silva caedua* esetében a bevételt nem egyéves alapon, hanem többéves viszonylatban számították ki, vagyis az ilyen erdőket hosszú távú tőkebefektetésnek tekintették. Vö. D.24,3,7,3; D.24,3,7,5-7; NENNINGER i. m. 44.

23 NENNINGER i. m. 44.

24 KASER i. m. 450.

25 Vö. VANGEROV i. m. 672; KASPEHRES i. m. 90–92.

26 ELVERS i. m. 482–483; NENNINGER i. m. 53. Hasonlóan vélekedik Bérenger is, aki szerint csak két esetben volt szabad idő előtt kivágni a fát, s akkor is csak bizonyos korlátok között. Az egyik eset, ha a fa bár fizikailag (gazdaságilag) éretlen, technikailag (kereskedelmileg) érettnek kell tekinteni. A másik, amikor a haszonélvező az erdőt közvetlenül a fakitermelés

2.3.2. A tágabb értelemben vett *silva caedua*

A tágabb értelemben vett *silva caedua* esetében is igaz az, hogy a fa az erdőnek a rendszeres haszna, bizonyos értelemben (és mértékig) a gyümölcsének számít.²⁷ Ugyanakkor a fák bár egyrészt gyümölcsnek számítanak, másrészt azonban az erdő (mint anyadolog) részei is, s egy-egy fa kivágása után az erdő regenerálódásához bizonyos időre van szükség. Így ebben az esetben is érvényes az a szabály, hogy a hasznélvező nem vághatta ki kedve szerint a fákat, hanem *arbitratu boni viri* kellett eljárnia, vagyis azon erdőgazdálkodási szabályok szerint, amelyeket azon a környéken az adott típusú fákból álló erdők esetében a hozzáértő gondos tulajdonosok maguk is követni szoktak, hogy az erdő gazdaságilag jó állapotban megőrizhető legyen. Tehát csak bizonyos mennyiségű fát vágathatt ki. A fák kivágását emellett időben is korlátozhatták, hogy ez által is lehetővé tegyék az erdő regenerálódását,²⁸ annak érdekében, hogy lehetőség szerint minden évben azonos mértékben lehessen használni/hasznosítani az erdőt. A hasznélvező sem az erdő tőkeértékét nem csökkenthette, sem az abból (rendes gazdálkodás szerint) kinyerhető faanyag mértékét nem csökkenthette sem hosszabb, sem rövidebb időre.²⁹

Emellett a *silva caedua* vonatkozásában az állagmegóvás kötelezettsége azt is jelentette, hogy – amennyiben nem a szűkebb értelemben vett *silva caedua* ról volt szó, – a hasznélvezőnek a fák kivágását követően, a fák hosszabb növekedési idejére tekintettel, új fákat kellett telepítenie, máskülönben a *silva caedua* állaga és értéke folyamatosan csökkent volna.³⁰

---

után vehette birtokba, s le kellene mondania a használatáról, mielőtt az elérné az új vágáshoz szükséges érettséget. Vö. BÉRENGER i. m. 256.

27 Vö. D.50,16,77. KASER i. m. 384.

28 NENNINGER i. m. 54. A tipikus kitermelésre szolgáló erdők, mint például a gesztenye vagy a kőrisfa esetében kb. 5 év kell a regenerálódáshoz, a tölgyesek esetében viszont legalább 7 évre van szükség. Hogy a lombhullató és tűlevelű fák olyan méretűvé válhassanak, hogy építkezések során, pl. mennyezetgerendaként vagy árbocként lehessen felhasználni őket, hosszabb időszakokból kell kiindulni.

29 ELVERS i. m. 483–484. NENNINGER i. m. 54.; KASPEHRES i. m. 87–88., 94–97. Kaspehres szerint, ha volt a tulajdonosnak egy már meglévő erdőgazdálkodási ütemterve, ehhez a hasznélvezőnek is tartania kellett magát. Ha nem volt ilyen terv, akkor az egy év alatt kivágható fa mennyiségét annak figyelembe vételével lehetett meghatározni, hogy egy év alatt mennyi az új fanövekedés. Így lehet ugyanis erdőt, mint tőkét folyamatosan megőrizni. Vö. KASPEHRES, i. m. 95–98. VANGEROV i. m. 671.

30 NENNINGER i. m. 53.; VANGEROV i. m. 671. Arra vonatkozóan, hogy a hasznélvezőnek pótolnia kellett a megszerzett fákat, a faiskolák és a kipusztult fák kapcsán találunk utalásokat: D.7,1,9,6; D.7,1,18; Inst. 2,1,38; Vö. SÁRY Pál: A környezet jogi védelme az ókori Rómában, *Iustum Aequum Salutare*, 2021, 17, 125–147., 126–127.; SIKLÓSI i. m. 929.

2.3.3. *Silva non caedua*

A *silva non caedua* fogalma alatt – mint az korábban említésre került – azokat a fásításokat értjük, amelyek nem kitermelésre szolgáltak, például a gyümölcsfákat vagy egy liget, ill. fasor fáit. Ezekkel kapcsolatos az alábbi szöveghely:

D.7,1,13,4

Ulpianus 18 ad sab.

Fructuarius causam proprietatis deteriolem facere non debet, meliorem facere potest. et aut fundi est usus fructus legatus, et non debet neque arbores frugiferas excidere neque villam diruere nec quicquam facere in perniciem proprietatis. et si forte voluptarium fuit praedium, viridaria vel gestationes vel deambulationes arboribus infructuosis opacas atque amoenas habens, non debet deicere, ut forte hortos olitorios faciat vel aliud quid, quod ad redditum spectat.

Ulpianus kijelenti, hogy a haszonélvező a tulajdon tárgyának állapotán nem ronthat, viszont javíthat rajta. S ha egy mezőgazdasági ingatlan haszonélvezeti jogát hagyták rá, akkor sem a gyümölcsfákat nem vághatja ki, sem a gazdasági épületeket nem bonthatja le, s mást sem tehet a telek kárára. S ha egy olyan telekről van szó, amelynek az a célja, hogy kellemes körülményeket biztosítson, zöldterületekkel, fasorokkal, sétautakkal, melyeket olyan díszfák árnyékolnak, amelyek nem hoznak gyümölcsöt, ezeket sem vághatja ki, hogy például egy gyümölcsöst hozzon létre, vagy valamit, ami termést hoz.

A fragmentumból kiderül, hogy a haszonélvezőnek nem volt joga ezeket a fákat (még a pusztán a kellemes közérzetet biztosító, de gyümölcsöt nem hozó, például egy fasor részét képező díszfákat sem) kivágni³¹ (ezzel ugyanis megváltoztatta volna a dolog gazdasági jellegét, ami nem volt megengedett számára).³² Ehelyütt érdemes azonban visszautalnunk a korábban idézett D.7,1,10-re, amelyből kiderül, hogy a haszonélvező az ilyen fákról – bár saját maga számára nem – a szőlő számára viszont szedhetett gallyakat, ha azzal nem rontotta a telek állagát.³³

2.4. *A fák kivághatóságának/felhasználhatóságának (egyéb) korlátai*

Láthattuk tehát, hogy alapvetően az egyes erdő-, ill. fatípusokról függött, hogy a haszonélvező – a rendes gazdálkodás követelményét szem előtt tartva – kivághatta-e, ill. felhasználhatta-e a fákat, s ha igen, milyen mértékben. Van azonban néhány további szöveghely is, amely további korlátokat határoz meg a mértéket, ill. a célt illetően.

Az egyik ilyen a korábban idézett D.7,1,11, amelyben Paulus kijelenti, hogy a haszonélvező a nagy fákat nem vághatja ki. Mivel ez a fragmentum közvetlenül az után a Pomponius fragmentum (D.7,1,10) után helyezkedik el, amely a szerint tesz különbséget

---

31 Vö. SÁRY i. m. 126.

32 BESSÉNYÓ i. m. 368–369.

33 KASPEHRES i. m. 83–87.; VANGEROV i. m. 672–673.

a haszonélvező gallyszedési joga között (a maga számára is, vagy csak a szőlő számára élhet-e ezzel), hogy *silva caeduáról* vagy *non caeduáról* van-e szó, egyes szerzők úgy vélik, hogy ez a (magas fákra vonatkozó) korlátozás csak a *silva non caedua* esetére vonatkozott.³⁴

Ugyanakkor azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a Paulus-fragmentum a kompilátorok által lett az azt megelőző után elhelyezve a Digestában, tehát nem lehet kizárni, hogy általánosabban érvényes tilalmat tartalmazott.

Hasonlóan vélekedik Nenninger is, aki szerint – bár egy *silva caedua* hasznosítása elsősorban a faanyag hasznosítását jelentette³⁵ – a magas növésű fák (ból álló erdők) bizonyos védelem alatt álltak, hogy megakadályozzák, hogy kisebb fatárgyak előállításának céljából magas, s ez által értékes fákat vágjanak ki.³⁶ E tekintetben szerinte tehát további korlátozás figyelhető meg a haszonélvezet (és a haszonbérlet) kapcsán. A nagyon magas fák ugyanis tőkének számítottak, amelyek a *silvae caeduae* szokásos használati körén kívül estek, s azért nem lehetett kívágni őket, mert a haszonélvezet/haszonbérlet idejének lejártára nem volt várható, hogy ugyanolyan magasra megnőnek helyette a fák.³⁷

A fák magasságára vonatkozó szöveghelyen kívül van azonban egy további fragmentum is, amely régóta fejtörést okoz a romanistáknak:

D.7,1,9,7

Ulpianus 17 ad sab.

Instrumenti autem fructum habere debet: vendendi tamen facultatem non habet. nam et si fundi usus fructus fuerit legatus et sit ager, unde palo in fundum, cuius usus fructus legatus est, solebat pater familias uti, vel salice vel harundine, puto fructuarium hactenus uti posse, ne ex eo vendat, nisi forte salicti ei vel silvae palaris vel harundineti usus fructus sit legatus: tunc enim et vendere potest. Nam et Trebatius scribit silvam caeduam et harundinetum posse fructuarium caedere, sicut pater familias caedebat, et vendere, licet pater familias non solebat vendere, sed ipse uti: ad modum enim referendum est, non ad qualitatem utendi.

Ulpianus arról ír, hogy a felszerelés gyümölcseit a haszonélvező maga felhasználhatja, de nem adhatja el. Mert ha egy mezőgazdasági telket hagyományoztak haszonélvezetbe, és ahhoz egy olyan telek tartozik, amelyről a *pater familias* karót, fűzfaágat vagy nádat szokott azon telek számára felhasználni, amelynek a haszonélvezetét hagyományozták, akkor Ulpianus úgy véli, hogy a haszonélvező azzal a korlátozással használhatja ezeket, hogy azokból semmit nem adhat el, kivéve, ha neki azon erdőnek, amelyből karót

34 Vö. KASPEHRES i. m. 85–86.; VANGEROV i. m. 673.; SÁRY i. m. 127. Béringer úgy véli, hogy ebben a tekintetben az erdő felhasználási célja irányadó, akként, hogy ha egy *silva palare*, vagyis egy olyan erdő, amelyből csak a szőlő karózásához szükséges ágakat lehetett gyűjteni, akkor nem lehetett kívágni a magas fákat. BÉRENGER i. m. 242.

35 A D.18,1,80,2-ből vonja le ezt a következtetést.

36 D.7,1,10 és D.7,1,11.

37 Vö. NENNINGER i. m. 54.; ERNSTBERGER i. m. 91. Hasonlóan VOET, Johannes: *Commentarius ad Pandectas, Tomus primus*, Hagae, 1707, 568.

vágnak ki, a fűzfáknak és a nádasnak haszonélvezetét is (kifejezetten) hagyományozták, ebben az esetben ugyanis az eladásra is lehetősége van. Mivel Trebatius is azt írja, hogy a haszonélvező egy *silva caedu*ában vagy egy nádasban úgy alkalmazhat vágást, ahogy a *pater familias* szokta, és hogy el is adhatja azokat, még akkor is, ha a *pater familias* egyébként nem szokta eladni, csak a maga számára használja fel azokat, mivel a használat mértékén és nem a típusán van a hangsúly.

A szöveghely arra enged következtetni, hogy a telekhez tartozó erdő vonatkozásában a haszonélvező esetében különbséget tettek abból a szempontból, hogy kifejezetten magát az erdőt, ill. a nádas is haszonélvezetbe kapta-e – ebben az esetben a *pater familias* által jellemzően alkalmazott mértékig akár eladásra is kitermelhette a fák részeit (karót), ill. a nádat.³⁸ Ha viszont alapvetően egy mezőgazdasági ingatlant kapott haszonélvezetbe, amelyhez mintegy a telek „felszereléseként” egy erdő vagy nádas is tartozott (de ezek haszonélvezetéről külön nem rendelkeztek), akkor ezekből eladásra nem, csak a saját használatára nyerhette ki a fák részeit vagy a nádat.³⁹

Kaspehres azonban úgy véli, hogy ez az értelmezés teljességgel ellentmond a haszonélvezet általános elveinek, melyek szerint a haszonélvezőt teljes gyümölcsöztetési jog illeti meg a haszonélvezet tárgyán, s a gyümölcsöket nemcsak maga használhatja fel, hanem el is adhatja azokat. Szerinte ugyanis egy *silva caedua* – ugyanúgy ahogy egy szőlő is – alapvetően a mezőgazdasági ingatlan szerves része, s nem csupán kvázi felszerelése volt az ingatlanak, így a haszonélvezetnek erre is teljes körűen (a gyümölcsök eladási jogát is ideértve) ki kellett terjednie, mindenféle külön rendelkezés nélkül. Szerinte a különbségtétel magyarázata csak az lehet, hogy az „ager, unde palo pater familias uti solebat” egy olyan erdőterület lehet, amely bár a tulajdonosé volt, de földrajzilag elkülönült a haszonélvezet tárgyát képező telektől.⁴⁰

Kaspehres feltételezése bár logikusnak tűnik, a szöveghelyben (vagy azon kívül) nincs olyan konkrét utalás, amely a helyállóságát alátámasztaná.

A fentiek összefoglalásaként tehát az állapítható meg, hogy a haszonélvezőt főszabály szerint akként (olyan módon és mértékben) illette meg a haszonélvezet tárgyát képező erdő, vagy fás terület gyümölcsöztetési joga, így a fák kivágásának joga is, ahogy az adott jellegű területet maga a tulajdonos, mint egy hozzáértő, jó és gondos családapa maga is használta és gyümölcsöztette volna. A források értelmében a fákat, mint gyümölcsöket azonban valószínűleg csak akkor adhatta el, ha az érintett erdőt is kifejezetten haszonélvezetbe kapta, egyéb esetben csak a saját, ill. a telek céljára használhatta fel azokat, az említett korlátokkal.

38 WESENER, Gunter: *ususfructus*, in: *RE* 9 A, 1. Hb., 1961, 1155.

39 NENNINGER i. m. 53–54.; Lásd még: BÉRENGER i. m. 239.

40 KASPEHRES i. m. 105–113.; VANGEROV i. m. 672.